מִפְּנֵי שֶׁאָמְרוּ חכמים, מְחַלְּלִין אוֹתוֹ – את המעשר שני, בְּכֶסֶף עַל נְחשֶׁת, מְדוֹחַק – בשעת הדחק, כגון כשהתערבו המטבעות, אך גם בזה לֹא התירו שֶׁיְּקַיְּמִים בָּן, כיון שבזיון הוא למעשר להפחיתו מכסף לנחושת, וגם שהנחושת מחלידה, אֶלָּא התירו רק באופן שֶׁחוֹזֵר וּמְחַלְּלָן למטבעות הנחושת עַל הַכֶּסֶף, אך כסף על כסף אף מדוחק אסור.

ומסיים רב ששת את הקושיא, קָתָנֵי מִיהַת – על כל פנים כתוב במשנה, שמְּחַלְּלִין כסף מעשר שני ודאי על נחושת מְדוֹחַק, משמע, שרק מְדוֹחַק, אין – מותר לחלל, אך שֶׁלֹּא מְדוֹחַק, לֹא – אסור לחלל, ומדוע בכסף מעשר של דמאי מתיר רבי מאיר לחלל על נחושת אף שלא מדוחק, ומוכח שאינו מחמיר בדרבנן כבדאורייתא כתירוץ שמואל, וקשה, מדוע במשנתינו החמיר בתרומת מעשר של דמאי להוסיף חומש כודאי.

רב יוסף מתרץ את קושיית רב ששת: אָמַר רַב יוֹסֵף, אַף עַל פִּי שֶׁמְּיַקֵּל רַבִּי מֵאִיר בְּפִדְיוֹנוֹ של מעשר של דמאי, כיון שאין איסור בפדיונו, מַחֲמִיר הוּא בַּאֲכִילָתוֹ, כיון שאסור לאוכלו חוץ לירושלים, ומשנתינו שעוסקת באוכל תרומת מעשר של דמאי, מחמירה בו. ומוכיח זאת מברייתא, דְּתַנְיָא, לֹא הִתִּירוּ לחברים המעשרים הכל כדת, לְמִכּוֹר דְּמַאי בלי לעשרו, אֶלָּא לְסִיטוֹן – הקונה מאנשים הרבה, ומוכר בכמויות גדולות לחנוונים, בְּלָבָד, כיון שכולם יודעים שהוא קונה גם מעמי הארצות, וצריך לעשר את מה שקונים ממנו, וּבַעַל הַבַּיִת שיש לו שדה, וקנה מעם הארץ תבואה, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, בין כשמוכר כמויות גדולות ובין כשמוכר כמויות קטנות, צָרִיךְ לְעַשֵּׂר לפני שמוכר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד הַסִּיטוֹן וְאֶחָד בַּעַל הַבַּיִת, מוֹכֵר בכמות גדולה, וְשׁוֹלֵחַ לַחֲבֵירוֹ כמות גדולה וְנוֹתֵן לוֹ בְּמַתָּנָה, בלי לעשר, וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שמא יסמכו עליו ויאכלו בלי לעשר, כיון שכולם יודעים שכשמוכרים בכמות גדולה לא מעשרים. הרי, שרבי מאיר מחמיר שבעל הבית לא ימכור דמאי אף בסיטון, שמא יאכלוהו באיסור, ולכן גם מחמיר שהאוכל תרומת מעשר של דמאי מוסיף חומש.

רבינא מקשה אף הוא ממשנה על תירוצו של שמואל: מָתִיב רָבִינָא, שנינו בדמאי (פ״ה מ״ג), חבר הַלּוֹקֵחַ – הקונה פת דמאי מִן הַנַּחְתּוֹם – מוכר פת עם הארץ, וצריך להפריש ממנה מעשרות, מֵעֲשֵׂר מִן הפת הַחַמָּה עַל הַצּוֹנֶנֶת, וּמִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, וַאֲפִילּוּ מִדְּפוּסִים הַרְבֵּה – מצורות מאפה שונות, ואינו חושש שמא הפת של אמש היא משל אחד, ושל היום משל אחר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר.

מברר רבינא: בְּשִׁלְמָא – מובן מה שמעשר מִן הַצּוֹנֶנֶת עַל הַחַמָּה, על אף שחמה משובחת מן הצוננת, כְּדְרַבִּי אִילְעָאי, דְּאָמַר רַבִּי אִילְעָאי, מַנַּיִן לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה, שֶׁתְּרוּמָתוֹ בדיעבד תְּרוּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח לב), 'וְלֹא תִשְׂאוּ עָלָיו חֵטְא, בַּהֲרִימְכֶם אֶת חֶלְבּוֹ מִמֶּנּוּ', שאם תתרמו את המובחר שבפירות, לא יהא לכם חטא, משמע, שאם תרימו מהגרוע יהא לכם חטא, וְאִם כשמפריש מהרעה על היפה אֵינוֹ קָדֹשׁ, נְשׂאֵת חֵטְא לָמָּה – מדוע יש כאן עבירה, הרי לא חל כלום, ויפריש כעת מהיפה, מִכָּאן – מכך שיש בזה חטא, ראיה לַתּוֹרֵם מִן הָרָעָה עַל הַיָּפָה, שֶׁתְּרוּמָתוֹ תְּרוּמָה. וכיון שאף בודאי חל התרומה, בדמאי התירו אף לכתחילה. אֶלָּא מה שרשאי לתרום אֲפִילּוּ מִדְּפוּסִים הַרְבֵּה, קשה, לֵיחוּשׁ שמא דפוס זה קנה מעם הארץ שהפריש מעשרות, ודפוס זה קנה ממי שלא הפריש, וּדְלָמָא אָתֵי לְאַפְרוּשֵׁי [–שמא יבוא להפריש] מִן הַחִיּוּב עַל הַפָּטוּר, והטבל שהפריש אינו תרומה, ונותן לכהן טבל, וּמִן הַפָּטוּר עַל הַחִיּוּב, ומה שנשאר בידו יהא טבל, כיון שלא הופרש עליו מעשרות. וכיון שאינו חושש לכך, מוכח שאינו מחמיר בדמאי כבטבל ודאי, שלא כתירוצו של שמואל.

אביי מברר את מהלך הסוגיא, ולבסוף מתרץ את קושיית רבינא: אָמַר אַבַּיֵי, רַבִּי אֶלְעָזָר שהקשה לעיל (נה:) מדוע האוכל תרומת מעשר של דמאי מוסיף חומש, וכי עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, שֶׁפִּיר קָא קָשְׁיָא לֵיהּ – הקשה טוב, וּשְׁמוּאֵל שתירץ שמשנתינו בשיטת רבי מאיר, שמחמיר בתקנות דרבנן כבדאורייתא, ומוכיח זאת מכך שסובר שאם השליח לא אמר בפני נכתב ובפני נחתם, הולד ממזר, לֹא שַׁפִּיר קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ – לא תירץ לו תירוץ טוב, משום דְּקַשְׁיָא לֵיהּ [–שהוקשה] לְרַבִּי אֶלְעָזָר, מדוע החמירו בתרומה דרבנן, הרי אפילו אכילת תרומה דאורייתא לזר הוא רק בעונש מִיתָה דִּכְתִיב שָׁמַיִם, וּמְשַׁנֵּי לֵיהּ [–ומשיב לו] שְׁמוּאֵל, מתקנות הגט, שאיסור אשת איש דאורייתא הוא בעונש מִיתַת בֵּית דִּין, ויש לדחות את תירוצו, דִּילְמָא שַׁאנֵי איסור שעונשו מִיתַת בֵּית דִּין, דְּחַמִירָא – שחמור הוא, ולכן החמירו חכמים בתקנות שעשו בו, אך בתרומה שבדאורייתא עונשה הוא רק מיתה בידי שמים, שמא לא החמירו בה.

וְרַב שֵׁשֶׁת שהקשה שרבי מאיר הקיל בחילול מעשר שני, לֹא שַׁפִּיר קָא מוֹתִיב לֵיהּ – לא הקשה עליו טוב, משום דְּקָאֲמְרֵי אִינְהוּ – שרב אלעזר ושמואל דיברו באיסור דאורייתא שעונשו מִיתָה, זה בידי שמים וזה בידי בית דין, וּמוֹתִיב רַב שֵׁשֶׁת מחילול מעשר שני, שאם אינו כהוגן עובר על אביזתו רק בַּלַּאו, דִּכְתִיב (דברים יב יז), 'לֹא תוּכַל לֶאֱכֹל בִּשְׁעָרֶיךָ מַעְשַׂר דְּגָנְךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ', ויש לומר, שרק בדבר שבדאורייתא עונשו מיתה שיש חיזוק, אבל בדבר שבדאורייתא הוא רק לאו לא עשו. וּמכל מקום לְמַאי דְּמוֹתִיב רַב שֵׁשֶׁת, רַב יוֹסֵף שַׁפִּיר קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ – רב יוסף תירץ לו טוב, שרק באכילת תרומת מעשר שיש איסור, מחמיר רבי מאיר, אך בחילול מעשר שני שאין איסור, אינו מחמיר. אֶלָּא רָבִינָא שמקשה מהלוקח מהנחתום, שאינו חושש שמא יפריש מן הפטור על החיוב או להיפך, עַד דְּמוֹתִיב – עד שהוא מקשה מִנַּחְתּוֹם שהקיל בו רבי מאיר, לְסַיּוֹעֵי לֵיהּ – שיביא ראיה מִפַּלְטֵר שהחמיר בו, דְּתָנַן (דמאי פ״ה מ״ד), הַלּוֹקֵחַ מִן הַפַּלְטֵר שקונה ככרות מהרבה אופים, ומוכר אותם לחנוונים ונחתומים הרבה, מְעַשֵּׂר מִן כָּל דְּפוּס וּדְפוּס, כיון שיש לחוש שמא דפוס זה הוא מאדם שמעשר, ודפוס זה מאדם שאינו מעשר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, הרי שמחמיר לחוש להפרשה מפטור על החיוב גם בדמאי.

ומסיים אביי את תירוצו: אֶלָּא על כרחך מַאי אִית לָךְ לְמֵימַר – מה יש לך לומר כדי לתרץ את הסתירה בין לוקח מנחתום ללוקח מפלטר, שֶׁפַּלְטֵר מְתֻרֵי תְּלָתָא נְפַרֵי זָבֵין – קונה משנים ושלשה אנשים, ויש לחוש שזה עישר וזה לא, ולכן צריך לעשר מכל דפוס לחוד, נַחְתּוֹם נַמִּי הטעם שאין מחמיר בו לעשר מכל דפוס לחוד, משום שמֵּחַד גַּבְרָא הוּא זָבֵין – שהוא קונה מאיש אחד, ופעמים שאופה בדפוסים שונים, אך אין לחוש שמא זה מעושר וזה לא, אלא או הכל מעושר, או הכל לא מעושר, ולכן מקיל בזה רבי מאיר.

רָבָא אָמַר, שְׁמוּאֵל שהוכיח משליח הגט ששיטת רבי מאיר היא שעשו חיזוק לדבריהם כשל תורה, שַׁפִּיר קָא מְשַׁנֵּי לֵיהּ – תירץ לו תירוץ טוב, ואין להקשות שתרומה עונשה מיתה בידי שמים ואשת איש עונשה מיתת בית דין, משום שֶׁשֵּׁם עונש מִיתָה בָּעוֹלָם, ואין לחלק בין מיתה בידי שמים למיתת בית דין, ומכך שרבי מאיר מחמיר בגט, זה ראיה שגם בתרומה מחמיר הוא.

משנה

במשניות הקודמות התבאר מתי יש דיני אונאה, וכמה הוא שיעור האונאה. משנתינו מבארת באילו דברים לא נאמרו דיני אונאה, ואגב כך תביא דינים נוספים שנאמרו בדברים אלו:

אֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם דיני אוֹנָאָה, הָעֲבָדִים – המוכר או קונה עבד כנעני, וְהַשְּׁטָרוֹת – שטרות חוב הנמכרים לאחרים כדי שיגבו בהם את החוב, וְהַקַּרְקָעוֹת, וְהַהֶקְדֵּשׁוֹת – גזבר שמכר חפץ הקדש, או הדיוט שמכר עולתו שנפל בה מום ואי אפשר להקריבה, בכל אלו לא נאמרו דיני אונאה. מביאה המשנה דינים נוספים שנאמרו בדברים אלו. וכן אֵין לָהֶן חיוב תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אם נגנבו, וְכן אם נגב שור או שה וטבחם או מכרם לֹא משלמים עליהם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. וכן שׁוֹמֵר חִנָּם שקיבל לשמור דברים אלו, וטוען שנגנבו ממנו, אֵינוֹ נִשְׁבָּע שלא פשע, כפי שחייב כל שומר חנם להשבע, וְכן נוֹשֵׂא שָׂכָר [–שומר שכר] אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אם נגנבו או אבדו ממנו, כפי שכל שומר שכר חייב לשלם. דעה החולקת על דין אונאה בהקדש: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שיש חילוק בסוגי ההקדשות,

אם הם קָדָשִׁים שֶׁהוּא חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן – שאם יאבדו יתחייב להביא קרבן אחר, והיינו כשנדר ואמר 'הרי עלי עולה', דינם כממונו והם בכלל איסור 'לא תונו', ולכן אם נפל בהם מום ומותר למוכרם יֵשׁ לָהֶן דִּין אוֹנָאָה. וְאילו קדשים שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב בְּאַחֲרָיוּתָן, שאמר לשון 'הרי זו עולה', ואם יאבדו אינו חייב להביא קרבן אחר, דינם כממון הקדש, וְאֵין לָהֶן אוֹנָאָה.

המשנה מביאה מחלוקת לגבי דברים נוספים, האם יש בהם דיני אונאה: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַמּוֹכֵר סֵפֶר תּוֹרָה, או בְּהֵמָה, וּמַרְגָּלִית, אֵין לָהֶם דִּין אוֹנָאָה, וטעמו יבואר בגמרא (נח:). אָמְרוּ לוֹ חכמים, לֹא אָמְרוּ בכלל הדברים שאין בהם אונאה אֶלָּא אֶת אֵלּוּ שנשנו ברישא, והם עבדים, שטרות, קרקעות והקדשות:

גמרא

שנינו במשנה: אלו דברים שאין להם אונאה, העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות. מבררת הגמרא: מְנָהֲנֵי מִילֵּי שאין אונאה בדברים אלו, דְּתָנוּ רַבָּנָן בברייתא, נאמר (ויקרא כה יד) 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לַעֲמִיתֶךָ אוֹ קָנֹה מִיַּד עֲמִיתֶךָ אַל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו', ומהלשון 'מִיַּד עֲמִיתֶךָ' נדרש שרק דָּבָר הַנִּקְנֶה מִיָּד לְיָד הוא בכלל האיסור, יָצְאוּ קַרְקָעוֹת, שֶׁאֵינָן מִטַּלְטְלִים ואינם נמסרים מיד ליד, וכן יָצְאוּ עֲבָדִים, שֶׁבכל מקום הוּקְּשׁוּ העבדים לְקַרְקָעוֹת (קידושין מב:). וכן יָצְאוּ שְׁטָרוֹת, דִּכְתִיב 'וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר', ונדרש שמדובר בחפץ שֶׁגּוּפוֹ מָכוּר וְגוּפוֹ קָנוּי, יָצְאוּ שְׁטָרוֹת שֶׁאֵין גּוּפָן מָכוּר וְאֵין גּוּפָן קָנוּי, שהרי הקונה לא משתמש בגוף השטר, והשטרות אֵינָן עוֹמְדִין אֶלָּא כדי לְהשתמש בְּרֵאָיָה שֶׁבָּהֶם לגבות את החוב מהלוה. ממשיכה הברייתא: מֵאַיִן אָמְרוּ – מכך שנתמעטו שטרות רק משום שאין גופן קנוי, יש ללמוד שהַמּוֹכֵר שְׁטָרוֹתָיו לַחֲשָׁשׁ – מוכר בשמים, לכסות בהם את הכלים שהוא מניח בהם את אבקת הבשמים, יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, כיון שאינם נמכרים לגביית החוב, אלא לשימוש בגוף השטר.

מקשה הגמרא: אם מוכרם לבשם פְּשִׁיטָא שיש אונאה, שהרי הם ככל מטלטלין. מתרצת הגמרא: דין זה נאמר כדי לְאַפּוֹקֵי מִדְּרַב דַּהֲנָא, דְּאָמַר לעיל (נה.) שאֵין אוֹנָאָה לִפְרוּטוֹת – במקח של פרוטות, עד שיהיה המקח 'איסר', קָא מַשְׁמַע לָן שהטעם שאין אונאה בשטרות הוא רק כיון ש'אין גופן מכור', אך המוכר את גוף השטר לבשם יש בו אונאה, אף שבדרך כלל אין במקח שווי איסר, והיינו כיון שֵׁישׁ אוֹנָאָה לִפְרוּטוֹת, ושלא כדברי רב כהנא.

הגמרא ממשיכה לבאר את המקור לדיני המשנה: מנין שאין אונאה ב'הֶקְדֵּשׁוֹת', דְּאָמַר קְרָא (ויקרא כה יד), 'אִל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו' ויש לדרוש, שהאיסור הוא בְּאָחִיו, וְלֹא בְּהֶקְדֵּשׁ.

הגמרא חוזרת לדון במיעוט שהובא לעיל מהפסוק 'אוֹ קָנֹה מִיַּד', שיש אונאה רק בדבר הנקנה מיד ליד, ולא בקרקעות. מקשה הגמרא: מַתְקִיף לַהּ רַבָּה בַּר מָמָל, וכי כָּל הֵיכָא דִּכְתִיב לשון 'יָדוֹ', יָדוֹ מָמָשׁ הוּא, אֶלָּא מַעֲתָה, דִּכְתִיב לגבי סיחון מלך האמורי 'וְהוּא נִלְחַם בְּמֶלֶךְ מוֹאָב הָרִאשׁוֹן וַיִּקַּח אֶת כָּל אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד אַרְנֹן' (במדבר כא כו), האם הָכִי נָמֵי כוונת הכתוב דְּכָל אַרְעָיְיהּ בְּיָדֵיהּ הֲוָה נָקְטִי לַהּ – שכל הארץ היתה ב'ידו' של מלך מואב, והרי ודאי שאין זו הכוונה, אֶלָּא שלקחה סיחון מֵרְשׁוּתוֹ של מלך מואב, ו'ידו' היא לשון מושאלת ל'רשותו', ואם כן הָכָא נָמֵי בפסוק 'אוֹ קָנֹה מִיַּד' הכוונה שקנאו מֵרְשׁוּתוֹ, ואף קרקעות כלולות בדיני אונאה, כיון שהם ברשותו.

דוחה הגמרא את דברי רבה בר ממל: וְכי אפשר לומר כדבריך דְּכָל הֵיכָא דִּכְתִיב 'יָדוֹ', לְאוֹ יָדוֹ מָמָשׁ הוּא, וְהָתַנְיָא בברייתא לגבי חיוב תשלומי כפל, נאמר בפסוק (שמות כב ג) 'אִם הָמְצֹא תִמְצֵא בְיָדוֹ הַגְּנֵבָה', אֵין לִי ללמוד מהפסוק חיוב כפל אֶלָּא כשגנבה בְּיָדוֹ וקנאה במשיכה או בהגבהה, אך אם נכנסה הבהמה מעצמה לַגִּנּוֹ או לְחֲצֵירוֹ וְקִרְפֵּיפוֹ [–מקום המוקף גדר], ונעל בפניה, מַנַּיִן שקנתה לו חצירו את הבהמה וחייב כפל, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אִם הָמְצֹא תִמְצֵא' מָכָל מָקוֹם, שאף אם גנבם על ידי רשותו, חייב כפל. ויש לדייק מהברייתא, דמַעֲמָא שיש חיוב כפל בחצירו הוא כיון דְּכָתַב רַחֲמָנָא 'אִם הָמְצֹא תִמְצֵא', הָא לַאו הָכִי, חֲזָה אֲמִינָא דכָל הֵיכָא דִּכְתַב יָדוֹ, היינו יָדוֹ מָמָשׁ, ושלא כדברי רבה בר ממל שמשמעות 'ידו' בכל מקום היא 'רשותו'.

מסיימת הגמרא את הדחיה, ומיישבת את הקושיא של רבה בר ממל: אֶלָּא לעולם כָּל 'יָדוֹ' שבפסוק יָדוֹ מָמָשׁ הוּא, ויש למעט קרקע מ'אוֹ קָנֹה מִיַּד', כיון שאינה ניתנת מיד ליד, ואין קושיא מהפסוק שנאמר לגבי סיחון, דְּשַׁאנִי הָתָם – שונה הפסוק שם, כיון דְּלֵיכָּא לְמֵימַר הָכִי – לא יתכן לפרש שם כפשוטו, שהרי ברור שארצו לא היתה בידו ממש, אֶלָּא ודאי הכוונה שלקחה מֵרְשׁוּתוֹ, אבל בשאר הפסוקים יש לפרש ש'ידו' היינו רשותו.

ספק בדין אונאה בשבירות: בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, שְׁבִירוּת – השוכר מחבירו בהמה או כלים ואינה אותו, האם יֵשׁ לוֹ דין אוֹנָאָה וחייב להשיב את המעות, אוֹ שאֵין לוֹ אוֹנָאָה. והספק הוא, האם כיון שלשון 'מִמְכָּר' אָמַר רַחֲמָנָא, יש ללמוד שאונאה היא רק במכירה, אֲבָל לֹא בִּשְׂכִירוּת, אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא, ואף בשכירות נאמר דין אונאה. אבעיי פושט את הספק: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, מִי כְּתִיב – וכי נאמר 'מִמְכָּר לְעוֹלָם', 'מִמְכָּר' סְתָמָא כְּתִיב, וְהַאי נַמִּי – גם שכירות, בְּיוֹמֵיהּ – ביום שלה, כלומר בשעת השכירות, מְכִירָה הִיא, שהרי החפץ קנוי לשוכר לאותו זמן, ויש בה אונאה.

הגמרא מביאה ספק נוסף: בָּעֵי רָבָא, אדם שנטל חִטִּין, וּזְרָעָן בְּקַרְקַע, ולפני שהשרישו מכרן לחבירו שיקצרם לעצמו כשיצמחו, מַהוּ, יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, אוֹ שאֵין לָהֶם אוֹנָאָה. וצדדי הספק הם, האם חיטים אלו כיון שלא השרישו, כְּמַאן דְּשַׁדְיֶין בְּכַדָּא דַּמְיָין – כמי שמושלכות בכד הן נחשבות, וְיֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, אוֹ דִּלְמָא, כיון שהן טמונות בקרקע, הרי אף שעדיין לא השרישו מכל מקום בַּטְלִינְהוּ עַל גַּב אַרְעָא – ביטלן המוכר לקרקע, ודינם בקרקע שאין בה אונאה.

מבררת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי, אִילֵימָא דְּאָמַר אִיהוּ – המוכר ללוקח, שְׁדֵאי בָּהּ שַׂיתָא – זרעתי באדמה שש סאין, ושילם לו הלוקח את מחירן, וְאָתוּ סַהֲדֵי וְאָמְרֵי – ובאו עדים והעידו דְּלֹא שָׁדֵא בָּהּ אֶלָּא חֲמֵשָׁה סאין, וְהרי לא יתכן שבזה הסתפק רבא, דְּהָאָמַר רָבָא, כָּל דָּבָר שֶׁנמכר בְּמִדָּה, וְשֶׁנִּמְשְׁקַל וְשֶׁנִּמְנָין, אֲפִילּוּ אם טעו במכירתו בשיעור שהוא פָּחוֹת מִכְּדֵי אוֹנָאָה, והיינו פחות משישית המקח, מכל מקום כיון שלא נתן את השיעור שהסכימו עליו, חוֹזֵר החפץ לבעליו והמקח בטל משום מקח טעות, ואם כן אף אם נאמר שדין החיטים כקרקע המקח בטל, כיון שאמר לו שיתן לו שש סאים והתברר שהיו רק חמש, ואף בקרקע יש דין של מקח טעות.

מבארת הגמרא את הספק: אֶלָּא מדובר באופן דְּאָמַר אִיהוּ, שְׁדֵאי בָּהּ כְּרֵאבָעֵי לָהּ – זרעתי בה כפי הראוי לה, וְאִינְלֵאי מִילְּתָא – והתברר הדבר דְּטעות המוכר בהשערתו וּלֹא שָׁדֵא בָּהּ כְּרֵאבָעֵי לָהּ – לא זרע בה כפי הצורך, וכיון שבדבר כזה התלוי באומדן הדעת הטעות מצויה, דינו ככל אונאה, והספק של רבא הוא לגבי מכירת החיטים, האם יֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, אוֹ אֵין לָהֶם אוֹנָאָה, וכמבואר לעיל, האם כְּמַאן דְּשָׁדֵי בְּכַדָּא דַּמְיָין, וְיֵשׁ לָהֶם אוֹנָאָה, אוֹ דִּלְמָא דַּבַּטְלִינְהוּ אַגַּב אַרְעָא, ואין בהם אונאה.

רבא מסתפק ספק נוסף בענין זה: אם התובע טוען שנתן לנתבע שש סאים לזרוע, וזרע רק חמש, והנתבע אומר שזרע חמש וחצי, ונמצא שהמוכר מודה במקצת התביעה, אלא שהודאתו היא בחיטים הזרועות בקרקע, האם נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן שבועה דאורייתא

המשך בעמוד קפט

של מודה במקצת, **אוֹ שאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן**, כיון שדינן כקרקע שאין נשבעין עליה (שבועות מב:). וצדדי הספק הם, האם חיטים אלו **כְּמַאן דְּשַׁדְיִין בְּכַדָּא דַּמְיִין**, וַהרי הם כמטלטלין **שנִּשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן, אוֹ דְּלָא, כַּטְּלִינְהוּ אַגַּב אַרְעָא, וְאֵין נִשְׁבָּעִין עֲלֵיהֶן.**

תבואה חדשה אסורה מן התורה באכילה עד הבאת העומר, ורק לאחר שהוקרב העומר מותרת התבואה באכילה.

מסתפק רבא: חיטים אלו הזרועות באדמה, **האם עוֹמֶר מַתִּירָן** באכילה מאיסור 'חדש', **אוֹ שאֵין עוֹמֶר מַתִּירָן**, והבינה עתה הגמרא שהספק הוא בתבואה שצמחה מאותם חיטים. שואלת הגמרא: **חִיכֵּי דָּמֵי, אִי** באופן **דְּאַשְׁרוּשׁ** – שהחיטים השרישו באדמה קודם הבאת העומר, **תָּנְיָא** – הרי כבר שנינו דין זה, **וְאִי דְּלָא אַשְׁרוּשׁ** עד לאחר הבאתו, גם כן **תָּנְיָא**, דִּתְנַן במשנה במנחות (ע.) לגבי חמשת מיני דגן, **אִם הִשְׁרִישׁוּ קוֹדֶם** לְהבאת **הָעוֹמֶר, הָעוֹמֶר** מַתִּירָן באכילה, **וְאִם לָאו**, אלא השרישו לאחר מכן, **אֲסוּרִין** באכילה **עַד שֶׁיָּבֹא הָעוֹמֶר הַבָּא**, בשנה הבאה, ואם כן ודאי שרבא לא הסתפק באופנים אלו.

משיבה הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא הוצרך רבא להסתפק בדינים אלו, אלא הספק הוא באופן **דְּחַצְּדִינְהוּ** – שקצר את החיטים **וְזָרְעִינְהוּ** – וחזר וזרעם **קוֹדֶם לָעוֹמֶר, וְאָתָא לֵיהּ עוֹמֶר, וְחָלִיף עֲלַיְיהוּ** – ועברה עליהם הבאת העומר בשעה שהיו טמונים בקרקע, **וְלֹא אַשְׁרוּשׁ קוֹדֶם לָעוֹמֶר,**